

Istanbul - Rotterdam

Op goed geluk

verteld door Lenie Arntzen

Colofon

Tekst en vormgeving – Lenie Arntzen

Redactie – Marjan Jansen Manenschijn

Fotografie – Joop Reijngoud pag. 76, 94 en omslag achterpagina

Retoucheerwerk – Ragnard Glasbergen

Druk – drukkerij De Maasstad

Dit boek is tot stand gekomen dankzij de bijdragen van

Steunfonds Het Oude Westen

Sarto Fonds – Katendrecht

De Centrumraad – Rotterdam

Sonor – stichting onderneming opbouwwerk rotterdam

De Nieuwe Unie – Woningcorporatie

Isidoor – Bureau voor tekst en beeld

Met dank aan de klankbordgroep, Sjaan Schaap en Paul Claessens

Een uitgave van Isidoor – Rotterdam

ISBN-10: 90-9020917-4

ISBN-13: 978-90-9020917-3

Osman
aan het werk in
de buurtwinkel.

HET SUCCES VAN DE ZOUTE WORSTJES

In de periode dat ik in de haven werkte, ben ik langzaam maar zeker actief geworden in de buurt waar wij woonden. Toen ons huis verkocht moest worden vanwege de stadsvernieuwing kwamen wij in aanraking met Aktiegroep Het Oude Westen. Een organisatie van actieve bewoners die strijd voor het behoud van de buurt, betere woningen en voorzieningen.

Marian en ik wonen met ons gezin al 37 jaar aan de Diergaardesingel in het Oude Westen. In het begin van onze relatie woonden we met vier kinderen in dat veel te klein huisje. Later, toen we op aandrang van Marian het huis op de hoek kochten, hadden we genoeg ruimte om de kinderen ieder een eigen kamer te geven. Ik durfde dat huis niet te kopen, omdat ik geen schulden wilde maken. Marian heeft toen doorgezet en daar heeft ze goed aan gedaan. We zijn er uiteindelijk beter van geworden. Toen dat huis gesloopt moest worden, werden wij uitgekocht. Met dat geld hebben we onze volkstuin kunnen kopen. Voor Marian met haar ziekte is de volkstuin van levensbelang.

's Zomers woont zij op de tuin. Als ze de hele dag buiten in de frisse lucht is, kan ze haar ziekte veel beter hanteren. Het hele dagen binnen zitten in de winter is een bezoeking voor haar.

Wie had ooit kunnen bedenken dat de Aktiegroep zo belangrijk voor mij zou worden. Toen ik in 1980 kennismakte met de mensen van de Aktiegroep bestond de organisatie net tien jaar. De groep vond dat ze te weinig contact had met het groeiende aantal migranten in de wijk. Ze was op zoek naar mensen die een brug konden vormen tussen de migrantenbevolking en de buurtorganisatie. Ik ben er langzaam maar zeker in gegroeid.

Het begon met Turkse worstjes verkopen tijdens het feest ter ere van het tienjarig bestaan van de Aktiegroep. De worstjes waren een groot succes. De bierverkoop ook, want die worstjes waren erg zout. Daarna ben ik lid van de Turkse werkgroep geworden. Weer later kreeg ik een aantal uren per week betaald werk als migrantenwerker bij de Aktiegroep. Uiteindelijk nam ik de baan van migrantenwerker over van mijn voorganger, ook een Turk. Hij heeft mij voorgedragen als zijn opvolger. Sinds 1987 ben ik in vaste dienst bij Sonor* als algemeen opbouwwerker. Het woordje migranten werd geschrapt. Het komt erop neer, dat ik voor alle bewoners van de buurt werk en in het bijzonder voor de Turkse gemeenschap.

In mijn werk staat eigenlijk altijd het contact tussen mensen en groepen mensen centraal. Het is voor een gezonde samenleving van levensbelang, dat er contact is tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Groepen en mensen moeten zich niet isoleren, dat is slecht voor de samenleving. Geen discriminatie of rassenscheiding. Blank met blank en zwart met zwart, dat hoeft voor mij niet. Dat drijft de mensen en de culturen uiteen in onoverbrugbare verschillen. Samenleven combineren met de beleving van je eigen cultuur, dat is de kunst. Turk ben je achter de voordeur, maar buiten houd je rekening met je buren, met andere culturen, normen en waarden.

In de beleving van je cultuur kom je tot rust

Cultuur is een taal die mensen verstaan. Je eigen cultuur beleven, dat voelt goed. Je wordt er rustig van. Gevoelens van onrust en verwarring verdwijnen. Daarbij kan het bezig zijn met cultuur, bruggen slaan tussen de bevolkingsgroepen omdat het over gevoelens gaat die voor een deel wereldwijd zijn. De

* stichting onderneming opbouwwerk rotterdam

sentimenten in smartlappen bijvoorbeeld, gaan over gevoelens van alle tijden en alle culturen. Als ik luister naar de Zangeres zonder Naam, dan weet ik waar zij het over heeft. Die teksten zijn universeel. Precies dezelfde verhalen worden in de traditionele Turkse muziek bezongen. Ik weet wat Hollanders daarbij voelen. Ik weet het, omdat het in mijn cultuur ook zo is. Voor welke groep ik ook werk, ik probeer altijd mensen in de gelegenheid te stellen hun cultuur te beleven. Vanuit mijn werk organiseer ik bijvoorbeeld samen met de actieve bewoners het jaarlijkse kerstfeest in de Oosterflank. Dat feest is niet meer wat het vroeger was. Het wordt steeds meer een soort disco voor de jeugd. De ouderen blijven weg. Dat is niet goed. De traditionele kerstsfeer roept een groot gevoel op in de Nederlandse cultuur. Dat kun je niet zomaar afschaffen. Er moeten momenten zijn waarop geloof en gevoel beleefd kunnen worden.

Cultuur moet je niet gebruiken om haat te zaaien of je tegen andere groepen af te zetten. Cultuur moet je gewoon puur beleven, zonder bijbedoelingen. Ik ben dol op mijn cultuur. Wat ik daarvan meegekregen heb in mijn jeugd, wil ik vasthouden en uitdragen.

Informatiebijeenkomst voor Turkse bewoners.

Loyale, vreemde nieuwelingen

Zoals ik al vertelde, is een gedeelte van mijn werk gericht op Turkse mensen. Turkse mensen willen best actief worden. Ze willen wel dingen doen, maar ze durven niet goed. Ze aarzelen. Ze hebben een duwtje in de rug nodig. In 1983 zijn we begonnen met een spreekuur in het Turks voor bewoners uit de buurt. Al gauw liep het storm. Van daaruit hebben we het initiatief genomen om een Turkse werkgroep op te richten. Die werkgroep is nog steeds actief. We hebben niet de behoefte om een Turkse organisatie of stichting te zijn, met een eigen ruimte en dat soort dingen. We zijn als werkgroep gewoon onderdeel van de bewonersorganisatie Aktiegroep Het Oude Westen. Ik kan met trots zeggen dat de Turken altijd loyaal en actief bij de activiteiten van de bewonersorganisatie betrokken zijn geweest.

In 1984 was er een huurinhoudingsactie van 25 gulden per maand. Die actie was mede een succes, omdat er veel Turken aan mee hebben gedaan. Toen het kantoor van de Maatschappij voor Volkswoningen werd bezet, waren de Turken van de partij. Zes Turkse bewoners hebben er ook geslapen. Ik heb

Voorlichting over de huurinhoudingsactie van 25 gulden per maand, 1984.

goede herinneringen aan die actie. Toen de medewerkers van de Maatschappij voor Volkswoningen hun kantoor verlieten, vroegen ze ons de goudvissen te voeren. Dat hebben we gedaan. Het kantoor lag aan het Gerrit Sterkmanplein. Het was precies in de tijd van de wereldkampioenschappen voetballen in Argentinië. We hebben de tv op het plein gezet en met de hele buurt de finale bekeken. Het was één groot verbroederingsfeest.

Het was de tijd van de eerste generatie migranten. Weinig mensen in de buurt wisten toen nog wat een Turkse pizza of knoflookworst was. Wij Turken spraken nauwelijks Nederlands en wederzijdse kennismaking tussen de verschillende culturen was ver te zoeken. Daar is verandering in gekomen toen de Aktiegroep in wijkgebouw Odeon internationale ontmoetingsdagen ging organiseren. Die bijeenkomsten hebben de deuren tussen de culturen op een kier gezet. Daar begon de bewustwording dat er ook positieve kanten zaten aan onze multiculturele buurt.

Er was natuurlijk ook veel verzet tegen al die vreemde nieuwelingen in de wijk. De oorspronkelijke bewoners voelden zich bedreigd en voor de zoveelste keer in de hoek gezet waar de klappen vallen. Tijdens de buurtvergaderingen in Odeon vielen er harde woorden. Discriminatie en racisme waren niet van de lucht. De Aktiegroep wist daar niet mee om te gaan. Men wilde koste wat het kost iedereen bij elkaar houden. Alles mocht gezegd worden, van flauwe grappen tot diepe beledigingen. Een aantal mensen is toen afgehaakt. Ik denk vooral de actieve Surinamers. Die zijn toen weggebleven en niet meer teruggekomen.

Mantelzorg, iets vanzelfsprekends

De Turkse werkgroep is altijd stug doorgegaan. We proberen aan te sluiten bij de actualiteit en bij wat er leeft onder de mensen. Een goed voorbeeld is de transculturele familiezorg. Dat zijn cursussen gegeven door de thuiszorg in het Turks. In onze cultuur is het heel gewoon, dat de kinderen voor de ouders zorgen. Mantelzorg is bij ons iets vanzelfsprekends. Ook is het gewoonte dat een overledene door de naaste familie gewassen wordt. Nu was er in de buurt een man overleden die het contact met zijn familie verbroken had. Die man lag daar maar en er kwam niemand opdagen om hem te verzorgen. Toen heb ik die man verzorgd, samen met een vriend van mij. Toen we klaar waren en weg wilden gaan, hoorden we ineens een diepe zucht. We keken om en zagen zijn arm bewegen alsof hij ons nog wilde groeten. Doodeng. We zijn als hazen weggerend.

In onze gemeenschap is men gewend voor de ouderen te zorgen, maar het gebeurt niet altijd even vakkundig. Als je voor oude mensen zorgt, moet je daar wel iets van afweten. Je moet het goed doen en op zijn minst enige kennis hebben van het menselijk lichaam. Vandaar de cursussen. De cursussen waren best pittig. Twaalf weken lang op twee niveaus, beginners en gevorderden. De belangstelling was overweldigend. Vandaar dat we nog steeds cursussen organiseren over bijvoorbeeld voeding, een schone wijk, suikerziekte, de rechten van de patiënt.

We doen als Turkse werkgroep ook elk jaar mee aan de Oude Westen-debatten. Dat zijn discussiebijeenkomsten waarop de toekomst van de wijk wordt besproken. Turkse mensen zijn terughoudend om in het openbaar hun mond open te doen. Maar met een steuntje in de rug durven ze wel.

De generatiekloof

Op dit moment beleven we in de werkgroep een periode waarin de kloof tussen de eerste en de tweede generatie naar voren komt. De eerste generatie spreekt nog steeds slecht Nederlands en kan soms niet in de eigen taal dingen op papier zetten. De tweede generatie spreekt vloeind Nederlands en is vaak beter geschoold dan de ouderen. In vergaderingen merk je de ergernis van beide kanten. Soms moeten de oude standpunten wijken voor een jonge, frisse kijk op de zaak. Dat zijn pijnlijke processen, maar ik denk dat het goed is. Ik heb de neiging om meer ruimte te geven aan de jongeren in vergaderingen en de ouderen kort te houden. De jeugd heeft de toekomst en zeker de kinderen die nu naar de basisschool gaan. Zij vormen straks de bevolking van deze wijk. Van hen moeten wij het hebben.

Mijn nieuwste idee is om één keer per jaar een kinderontmoetingsfeest voor de buurt te organiseren. Ik wil investeren in de kinderen, met het oog op de toekomst. Kinderen moeten leren dat er geen dominante cultuur is; alle culturen zijn gelijkwaardig. Als de kinderen deze gelijkwaardigheid onder elkaar ervaren, zullen ze zich bewust worden van hun gemeenschappelijke toekomst. Ik hoop dat daardoor de kinderen van nu, later beter met elkaar gaan leven dan wij het nu doen. Niet alleen leven zonder problemen langs elkaar, maar leven zonder problemen mét elkaar.

DE VRIJE TURKSE MAN

Met mijn verleden van grote stadsbewoner had ik als het ware een voor sprong op de Turken die van het platteland kwamen. Desondanks was de overstap van de Turkse samenleving naar de Nederlandse ook voor mij helemaal niet eenvoudig. Dat ik het gered heb, komt door mijn saz en doordat ik Marian leerde kennen.

Marian en ik zijn nu 37 jaar bij elkaar. Onze relatie heeft stand gehouden en dat is iets bijzonders. Negentig procent van de gemengde huwelijken loopt op de klippen. In de meeste gevallen heeft dat te maken met culturele verschillen. In Nederland is een huwelijksrelatie gebaseerd op de gelijkwaardigheid van de partners. In Turkije is dat anders. Vooral op het platteland is het nog steeds zo, dat de man bepaalt wat er gebeurt. Dat is volgens mij het belangrijkste culturele verschil tussen de Turkse manier van denken en doen en de Nederlandse.

Ik ben van geboorte een Turkse man, maar ik vind het prima als Marian haar eigen gang gaat. De meeste Turkse mannen hebben er moeite mee als hun vrouw zelf bepaalt wat zij wil. Zij kunnen hun vrouw niet vrijlaten. Dat hebben ze niet geleerd. Gemengde huwelijken waarbij een van de partners van het Turkse platteland komt, stranden allemaal.

Turkse mannen zijn gewend dat een vrouw zich altijd aanpast aan de man. De man bepaalt wat wel of niet kan en neemt de beslissingen. Dat is niet officieel; er staat nergens op papier dat het zo moet. Maar de vrouw weet dat het zo is en zij past zich aan. Een Turkse vrouw heeft nooit een eigen keuze. Stel dat ik vanuit mijn werk een reisje organiseer naar bijvoorbeeld de Keukenhof. Vraag ik aan een van de Turkse vrouwen of ze meegaat, dan vraagt die vrouw zich eerst en onmiddellijk af of haar man dat goed vindt. Die vrouw vraagt zich niet af of zij het zelf wel of niet leuk vindt om mee te gaan. Natuurlijk vindt zij het leuk. Dat is haar probleem niet. Zij moet op zo'n moment denken vanuit de gedachten en opvattingen van haar man.

Turkse vrouwen weten precies waar de grenzen liggen; wat wel en niet kan. Ze nemen nooit zelf een beslissing, maar laten die afhangen van hoe ver ze kunnen gaan voor hun man. Een Hollandse vrouw beslist zelf of ze zin heeft om mee te gaan naar de Keukenhof of niet. Een Turkse vrouw weegt af of ze toestemming zal krijgen van haar man. Dat is een groot verschil. Een Turkse vrouw zegt uiteindelijk misschien ook 'ik ga mee'. Dat klinkt hetzelfde als het

Nederlandse antwoord. Maar hoe het besluit tot stand komt, is totaal anders. Namelijk: via de gedachtegang van haar man.

Het komt erop neer dat Turkse mannen niet gewend zijn hun vrouw als een zelfstandig denkend wezen te zien. Een vrouw die haar eigen beslissingen neemt, dat is in grote delen van Turkije onbestaanbaar. Met name voor mannen die van het platteland komen of uit een kleine stad is het moeilijk om de Nederlandse manier van denken en doen te accepteren. Zij komen uit gesloten gemeenschappen waar het dagelijks leven wordt bepaald door de ongeschreven wetten van tradities en geloof. Gedragsregels worden van generatie op generatie overgedragen. Iedereen kent iedereen en de sociale druk om je aan de regels te houden, is groot. Op het platteland van Turkije wordt een soort toneelstuk opgevoerd. De rollen liggen vast. De rol van vader, moeder, man, vrouw, dochter en zoon. Je dient je volgens de voorgeschreven rol te gedragen. Je bent verplicht die rol te spelen; je kunt je daar niet aan onttrekken. Er is niemand die zegt dat het zo moet, maar het zit nu eenmaal zo in elkaar. Als je onder dat regime bent opgegroeid, zit dat helemaal in je. Je weet niet anders en je weet ook niet hoe je dat zou kunnen veranderen.

Ontwaken uit de winterslaap

Ik vind het een belangrijke stap voorwaarts als Turkse mannen het juk van de vanzelfsprekendheid van zich afschudden en gaan nadenken over hun eigen cultuur. Wat vinden ze er goed aan en wat zouden ze willen veranderen? Hier ligt een taak voor de Turkse gemeenschap; discussiegroepen organiseren voor Turkse mannen. Want, je vestigen in een nieuw land is een grote stap. Maar het is nog niets vergeleken bij wat er daarna met je gebeurt. Dan begint het pas, de confrontatie met die andere en je eigen cultuur. Als je als Turkse man volwaardig lid van de samenleving wilt worden, kun je niet stomweg alles bij het oude laten. Je zult aan de slag moeten. Je kunt je niet verschuilen achter een gebrekkige opleiding of andere uitvluchten. Ook met alleen maar een paar jaar lagere school kun je meedoen aan een discussie. Turken in Nederland moeten met elkaar in debat, zich ontwikkelen en leren van elkaars ervaringen en inzichten. Turkse mannen ontspringen vaak de dans, want de meeste aandacht van de samenleving en de overheid gaat uit naar vrouwen.

In Nederland wordt bijvoorbeeld veel geld uitgegeven aan ‘geweld achter de voordeur’. Dat is natuurlijk heel goed, maar het zijn altijd vrouwen die aan de gespreksgroepen meedoen. Dat is niet effectief. Ook mannen moeten er met elkaar over discussiëren en nadenken. Zij zijn immers de veroorzakers. Zij

moeten met elkaar grenzen stellen aan hun eigen gedrag. Een ander voorbeeld is overspel. In een moslimgemeenschap is overspel streng verboden, ook voor mannen. Maar in 90% van de gevallen zijn het mannen die het flikken. Er wordt met twee maten gemeten. Als vrouwen overspel plegen, worden ze erop aangekeken. Mannen die hetzelfde hebben gedaan gaan vrijuit. Veel verboden worden alleen aan vrouwen opgelegd, niet aan mannen. Ik vind dat niet goed. Mannen en vrouwen zijn gelijkwaardig. Een vrouw moet zelfstandig kunnen denken. Ze moet zelf kiezen wat ze wil met haar leven. Het is eigenlijk heel eenvoudig. Als ik mijn vrouw meer vrijheid geef, zijn we allebei gelukkiger.

Ooit ben ik met de dood bedreigd, omdat ik het opnam voor een Turkse vrouw die na jaren huwelijk in Nederland door haar man in Turkije gedumpt werd. Daarna trouwde hij met een jongere vrouw. Ik heb er toen voor gezorgd dat die gedumpte vrouw kon terugkeren naar Nederland. Dat werd mij niet in dank afgenoomen en ik heb toen een spannende tijd gehad.

Sommige Turkse mannen denken echt dat ze alles kunnen maken. Met hun opvattingen over vrouwen leven ze nog in het stenen tijdperk. Ze denken dat ze kunnen doen en laten wat ze willen, maar ze hebben niet in de gaten hoe achterlijk ze eigenlijk zijn. Mijn stelling is dat de gewoontes en gebruiken die de man bevoordechten pure ballast zijn. Overboord ermee, want het belemmert ons in onze ontwikkeling tot *vrije Turkse mannen*.

Het zal voor de Turkse man niet gemakkelijk zijn om afstand te doen van zijn bevoordechte positie. Maar het kan wel en ik verheug me op de dag dat de Turkse mannen wakker worden uit hun winterslaap en zich realiseren dat er een wereld voor ze te winnen valt. Dat ze actief worden en gaan nadenken over hun nieuwe rol en positie in de Nederlandse samenleving.

Marian en ik zijn gewone mensen. Niks bijzonders. Maar we kunnen goed met elkaar opschieten en dat doen we al 37 jaar. Dat komt omdat wij rekening houden met elkaar. Respect hebben voor elkaars achtergrond en manier van in het leven staan. Als je alleen denkt en redeneert vanuit je eigen cultuur mislukt de relatie. Je moet openstaan voor die andere cultuur. Allebei. Dat is noodzakelijk. Dat moet echt.

Marian en Osman voor de Eifeltoren, 1993.

ZONDER ATATÜRK WAREN WIJ TURKEN NERGENS

Atatürk was een groot man, hij is mijn held. Hij heeft veel goeds gedaan voor Turkije en in het bijzonder voor de Turkse vrouw. Het is jammer dat sommige jonge Turken, en vooral vrouwen, dat niet zo zien. Ze vinden Atatürk een machtswellusteling en een dictator. Ze zien hem als een vijand van het geloof.

Atatürk vond het geloof een kwestie van het individu en hij trad hard op tegen fundamentalisten. Het is waar dat hij de gelovigen hard heeft aangepakt. Maar als hij dat niet gedaan had, verkeerde Turkije nu nog in de Middeleeuwen. Atatürk heeft ervoor gezorgd dat Turkije een seculiere staat werd en een modern land met een eigen taal. Elk jaar organiseren we met de Turkse werkgroep het Republieksfeest. Dat is een feest van alle Turken. We organiseren het dit jaar voor de achttiende keer. Er komen zo'n 500 Turken op af. Jong en oud, van traditioneel tot superhip. We eren Atatürk en herdenken de vestiging van de republiek Turkije. De republiek beschermt de vrijheid van godsdienst en denken. In de republiek krijgen de fundamentalisten geen kans. Zonder Atatürk waren wij Turken nergens.

Turkse staatsburgers

Toen mijn opa, de vader van mijn moeder, in 1885 in militaire dienst ging, was Turkije nog helemaal in de ban van de Arabische wereld. De schrijftaal was Arabisch en de staatsgodsdienst was de islam.

Ik heb nog een certificaat van mijn opa en een politiediploma van mijn vader. Beiden zijn in het Turks gesteld. Dat is iets bijzonders, want voor 1928 schreef men in het Arabisch. Het Turks was gedegradeerd tot spreektaal. Tot op de dag van vandaag zijn fundamentalistisch georiënteerde stromingen tegen het Turks als schrijftaal. Zij vinden dat alle moslims in het Arabisch moeten schrijven, omdat de koranteksten in het Arabisch geschreven zijn. Maar Atatürk zei: 'Wij zijn geen Arabieren, wij zijn Turkse staatsburgers'. In 1928 heeft hij het Arabische schrift afgeschaft en laten vervangen door het Latijnse. Kun je je voorstellen wat voor een gigantische ingreep dat geweest is. Alle teksten moesten vervangen worden en overal in het land werden taalcursussen gestart. Mijn opa heeft daaraan meegedaan en een certificaat gehaald voor het lezen en schrijven in het Turks.

Naast de invoering van de Latijnse lettertekens heeft Atatürk ervoor gezorgd dat Turkije een republiek werd en een modern land. Aan hem is het te danken dat de scheiding van moskee en staat bij de wet geregeld is. Turkije is met een overgrote meerderheid aan moslims toch een seculiere staat.

Atatürk droomde van een modern Turkije dat zich zou aansluiten bij Europa. Hij heeft ook een aantal westerse wetten overgenomen die de positie van de vrouw verbeterden. Hij is begonnen met maatregelen die de vrouw beschermden tegen de willekeur van de man. Vrouwen hadden het heel slecht in het Turkije van voor 1920. Ze hadden nagenoeg geen rechten. Mannen mochten scheiden en vrouwen niet. Mannen mochten ook meer vrouwen hebben. Een huwelijk werd gesloten in de moskee. Het burgerlijk huwelijk bestond niet. Mannen konden zonder opgave van redenen een scheiding aanvragen en hun vrouw zonder middelen van bestaan op straat zetten. Als een vrouw werd weggestuurd had ze nergens recht op.

Atatürk heeft het burgerlijk huwelijk ingesteld. Als je nu wilt trouwen in Turkije, ben je verplicht eerst voor de staat te trouwen. Doe je dat niet, dan ben je strafbaar. Daarna kun je als je dat wilt ook in de moskee trouwen. Een huwelijk kan nu ook niet meer zomaar in de moskee ontbonden worden. De staat heeft ook nog wat te vertellen. Vrouwen mogen nu ook een scheiding aanvra-

Een deel van de Turkse werkgroep tijdens het Republieksfeest.

gen. En met de komst van de Europese Unie worden er weer allerlei wetten doorgevoerd die de verhouding tussen man en vrouw gelijkwaardiger maken. Trouwen in gemeenschap van goederen is nu mogelijk. Ook als mensen samen willen leven zonder te trouwen, kan dat.

Wat voor wetten er ook gemaakt worden: een handtekening is geen garantie voor een goed huwelijk. Je kan honderd handtekeningen ergens onder zetten. Maar als twee mensen niet bij elkaar willen blijven, dan gaan ze uit elkaar. Dat houd je niet tegen.

Een modern land

Je moet niet zeggen dat Turkije een achterlijk land is. Turkije verandert sneller dan ooit. Het wordt een modern land. Fabrieken vliegen de grond uit. Overal worden scholen gebouwd. Ook in de meest afgelegen dorpen op het platteland werken nu gekwalificeerde onderwijzers.

Een van de grote problemen waar Turkije mee kampt, is de migratie van het platteland naar de stad. Dat ontwricht het land. Grote delen van het land raken onvolkt. Ze blijven leeg en verwaarloosd achter. De steden zijn overvol en barsten uit hun voegen. In de jaren zestig is de grote migratiebeweging van het

Het Republieksfeest.

Het Republieksfeest.

platteland naar de stad op gang gekomen. De boerenbevolking liet zich niet langer begraven in achtergebleven gebieden. Hele volksstammen verhuisden naar de drie grote steden: Ankara, Istanbul en Izmir. De boeren verkochten hun grond, trokken naar de stad en vestigden zich op nog onbebouwde plekken. Zomaar, zonder vergunning zetten ze hun huisjes neer en klaar. Er was geen infrastructuur. Geen water, geen riolering, geen elektra. Het stadsbestuur is volgens de Turkse wet verplicht daarvoor te gaan zorgen.

Meestal gingen de families uit een bepaalde streek of dorp bij elkaar wonen. Ze bleven op elkaar gericht en mengden zich niet met de lokale bevolking. Ze startten bedrijfjes en verkochten vooral aan elkaar. Je zag overal groentezaakjes verschijnen, net als hier in Nederland. Op deze manier zijn er gettoachtige wijken ontstaan. De stadsbewoners moesten niets van de nieuwkomers hebben. Ze werden beschouwd als achterlijke boeren en ze werden gediscrimineerd. 'Daar heb je weer zo'n boer, die moeten we niet.' Het is een zelfde soort verhaal als dat van het Oude Westen.

Ik hoorde een bizarre verhaal over Ankara. Er kwamen boeren naar de stad die met hun verwant in een nacht een huis neer zetten. Een heel huis in één nacht. Na een week stond er een klein gehucht en elke nacht kwamen er huizen bij. Begin jaren zeventig had je de linkse bewegingen. Die ontstonden vooral in midden Turkije. De mensen in die bewegingen waren goed georganiseerd. Ze probeerden de arme boeren te helpen een beter bestaan op te bou-

wen en ze organiseerden transporten naar de stad. Elke keer haalden ze nieuwe mensen uit de provincie naar Ankara. Op plekken waar nog niets was, bouwden ze huizen. De grond kochten ze niet, die pikten ze gewoon in. Elke avond zetten ze een nieuw huis neer. Dat kon, want ze werkten met zijn allen aan een huis.

Die wijk is een van de mooiste en duurste wijken van Ankara geworden. Alle bewoners hebben hun eigendomspapieren gekregen. Dat gaat als volgt in zijn werk. Als de verkiezingen komen, gaan de politici lobbyen in de wijken. De linkse politici beloven papieren en voorzieningen in ruil voor een stem. 'Stem op ons, dan krijgt u riolering en elektriciteit.' Op deze manier zijn Ankara en Istanbul ontzettend uitgedijd. Istanbul is in dertig jaar tijd gegroeid van tweeëneenhalf naar dertig miljoen inwoners. De Turkse regering doet nu verwoede pogingen om de migratie een halt toe te roepen. Er zijn wetten gekomen die verordenen, dat je niet meer zomaar mag gaan bouwen zonder papieren.

Ik vind dat de overheid meer moet investeren in het platteland, waar die mensen vandaan komen. Het is logisch dat ze daar weg willen. Er zijn veel te weinig voorzieningen op het platteland. De betere scholen en ziekenhuizen staan in de grote steden. Als ik zeg dat ze moeten investeren in de plattelandsgemeenschappen, vinden ze mij een communist. Maar dat is onzin. Ik vind alleen maar dat niet al het overheidsgeld naar de drie grote steden moet gaan.

Alevieten en Soennieten

In Turkije leven zeventig miljoen moslims, waarvan twintig miljoen Alevieten en vijftig miljoen Soennieten. Mijn vader was een Aleviet en mijn moeder een Soenniet. Alhoewel mijn ouders weinig aan het geloof deden kun je toch zeggen dat ik Alevietisch ben opgevoed. Alevieten maken deel uit van de Sjiëten. Alevieten zijn de volgelingen van Ali, een neef van Mohammed. Omdat Ali tijdens het gebed in de moskee is vermoord, bidden de Alevieten niet in de moskee. Ze praktiseren hun geloof op een heel eigen manier. Ze gaan naar een huis waar ze gebedsbijeenkomsten houden. Mannen en vrouwen door elkaar. De Alevieten vinden dat niet alles wat in de Koran staat door Mohammed gezegd kan zijn. Sommige dingen zijn er ingeslopen tijdens het op schrift stellen. Mohammed kon immers niet lezen of schrijven, dus kon hij ook niet controleren wat er uiteindelijk werd opgetekend. De Alevieten interpreteren de Koran op hun eigen manier. Vrouwen en mannen zijn gelijk, zeggen de Alevieten. Dat spreekt mij natuurlijk ontzettend aan. Niemand speelt de baas. De vrouwen dragen geen hoofddoek.

Opvallend veel Alevieten zijn progressief en ook veel intellectuelen zijn Aleviet. Ze zijn lange tijd onderdrukt geweest. Misschien zijn er daarom wel zoveel geleerde mensen onder hen. Ik denk dat onderdrukking uitnodigt tot studie en verdieping. In de jaren zestig is het nog gebeurd, dat Alevieten werden aangevallen door conservatieve Soennieten. Onder zeer rechtse mensen leeft het idee, dat je in de hemel komt als je een Aleviet doodt.

De Diyanet Moskee

Turkije heeft de scheiding tussen moskee en staat doorgevoerd, maar toch is er nog steeds een officiële Soennitische staatskerk, de Diyanet moskee. Tegenwoordig vragen de Alevieten meer aandacht voor hun geloof. Ze willen erkend worden door de Turkse overheid en genoemd worden als officiële stroming in het godsdienstonderwijs. Alle subsidie van de overheid gaat naar de Diyanet. De Alevieten zeggen: 'Krijgen wij ook nog wat of hoe zit dat?'.

De officiële kerk, de Diyanet, is goed georganiseerd. Alle imams hebben een theologische studie gevolgd en hun papieren gehaald. Daarom is de Diyanet vaak progressiever dan andere moskeeën. Lang niet alle moskeeën zijn aangesloten bij de Diyanet. De niet aangesloten moskeeën kiezen hun

eigen imam en krijgen vaak veel geld van Saoedi-Arabië. En dan heb je nog de geestelijken *van de koude grond*. Dat is een speciaal soort, die je op het platte-land nog wel aantreft. In de dorpen wordt het beroep van imam van oudsher overgedragen van vader op zoon. Net als bij een bakker of een boer. De zoon van de imam wordt ook automatisch imam. Of hij daar geschikt voor is, vraagt niemand zich af. Dit soort geestelijken hebben vaak weinig of geen opleiding en al helemaal geen theologische. Ze kunnen geen Arabisch lezen, dus moeten ze zich behelpen met een Turkse Koran.

Ik vind dat een imam gestudeerd moet hebben. Hij moet een theologische opleiding afgemaakt hebben. Net als een dokter moet een imam zijn papieren hebben. Alle imams die naar Nederland worden uitgezonden, zijn van de Diyanet. Ze hebben een goede theologische opleiding gehad. Ze zijn gematigd in hun opvattingen en ze zijn betrouwbaar.

Wat betekent de islam voor deze tijd?

Over het algemeen vind ik dat grote vraagstukken, zoals de betekenis van een geloof, opgelost moeten worden door een raad van wijzen en deskundigen. Mensen die ervoor gestudeerd hebben, moeten zich erover buigen. Economie, juristen, Arabisten, theologen, psychologen; zij moeten met elkaar om de tafel. Discussiëren en oplossingen aandragen. Ik geloof in de wetenschap en in de toekomst. We moeten vooruit, niet stil blijven staan. Het niet zo doen zoals jouw vader het deed, nee anders. Dat is vooruitgang.

Turkije is een bijzonder land. Het is een voorbeeld voor andere moslimlanden. Vroeger was Turkije onderdeel van de Arabische invloedssfeer maar tegenwoordig is het op Europa georiënteerd. Turkije ligt tussen Europa en de Arabisch georiënteerde landen in. Het kan een brug vormen tussen de Arabische en de Westerse wereld. Europa kan daar baat bij hebben. Aan de andere kant kan Europa Turkije redden, want het gevaar dat Turkije toch een islamitische staat wordt, ligt altijd op de loer. Het is heel goed dat Turkije bij de Europese Unie komt. Ik was erg opgelucht toen dat besluit gevallen was en ik denk Atatürk met mij.